

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XV. 21, 22 EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA 30. XI. 1968.

SODOBNOST IVANA CANKARJA

R. J.

Petdeset let je poteklo od njegove smrti, a si ga moremo danes postaviti kar v središče naše kulturne in politične aktualnosti. V letih okrog 1910 je bil sam, ko je vihtel baklo naše narodne problematike, danes se za njegove ideale v borbi proti tiraniji zgrinjajo na barikadah množice kulturnih delavcev in poštene študirajoče mladine v Pragi, Varšavi, Berlinu, Beogradu, Moskvi in tudi v Ljubljani. Njegov program je skorajda isti, kot je bil naš ob Cankarju v tistih časih. Malodušneži in v bistvu tudi oportunisti so pisatelju že takrat enako kakor danes odrekli besedo v zboru politike. Ko je videl, kam gre naš razvoj, se je po letu 1905 vrgel v boj in kot kulturni delavec postavil zgled za vso bodočnost, še posebej pa prav za naš čas. V usodnem desetletju 1908-1918 se je posvečal: obravnavanju aneksijske krize okoli Bosne, septembrskim dogodkom v Ptuj in Ljubljani, propadanju slovenskega liberalizma, balkanskim vojnem, novolirstvu in jugoslovanskemu vprašanju, svetovni vojni in italijanskim aspiracijam na slovensko Primorje, slovenskemu narodnemu gibanju med svetovno vojno in razmeram v slovenski socialni demokraciji in ni puščal ob strani dogodkov v literaturi in umetnosti. Toda ob najbolj usodni uri je posegel v politiko in izpovedal besedo, po moči in čistosti presenjajoče vse dotlej spregovorjene. Svojo odtujenost, opozicionalnost je znal izpovedovati z vso silo političnega emigranta.

Ni mu bilo lahko, od vseh strani so ga odrinjali ob stran funkcionarji raznih strankarskih ali koeksistenčnih smeri in mu preprečevali tudi objavljanje v listih in revijah. Ker ni bil konformist, ker ni bil na strani tistih, ki so zagovarjali „previđenost in zmernost“ v tolmačenju slovenske problematike, češ da nas bodo „sosedje kar razparcelirali“, če bomo v svojih zahtevah preradikalni. Kakor takrat, tako nam še za danes govore glasno in jasno njegove besede vsem tistim, ki nas prav danes v imenu Moskve ali Antimoskve odvrčajo od naravne rasti in vere v svojo narodno in državno samostojnost. Pravi: „To je premalo gledamo nase, premalo mislimo nase! Ljudje so zdaj med nami — saj jih lahko vsak dan slišite — ki bi nas najrajši kar prodali — kaj prodali, kar dali vboga! Imenuj se dandanes v Ljubljani Slovenca, pa boš tepen, ne od nemških, temveč od ilirskih šovinistov.“ (ID, X, str. 401). Zamenjajmo besedo Slovenec s protikoeksistencialistom in ilirske šovinite s pripadniki režimskih

(Dalje na 3. str.)

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Nedelja 8. decembra 1968 ob enajstih dopoldne v Škofovem zavodu v Adroguéju

OB PETDESETLETNICI CANKARJEVE SMRTI

- Ob enajstih maša za Ivana Cankarja in vse pokojne slovenske književnike.
- Po maši:
 - Cankar - Krek - Korošec (spominška beseda - R u d a Jurčec)
 - Katafalk v Narodnem domu (odlomek iz poglavja o o Cankarjevi smrti, iz Rude Jurčeca knjige Skozi luči in sence I. - Bral bo Božidar Fink)
 - „Moje delo je knjiga ljubezni — odpri jo, domovina!“ (Odlomki iz Bele krizanteme — Nikolaj Jeločnik)

Udeležencem bo v zavodu na razpolago tudi kosilo.

ZA PETNAJSTO LETO

JUBILEJNA ZBIRKA našega lista se tokrat srečuje s petnajstletnico Cankarjeve smrti. Če kdaj, je tokrat na mestu prebiranje njegovih spisov. Med branjem se utrne mnogo misli o tem, kako je bilo s kulturnim delom pred pol stoletja in kako se z enako usodo bori danes slovenski kulturni delavec v domovini in v emigraciji. Moglo bi se reči, da je bil v svojih časih Cankar v razmerju do slovenskega občinstva neke vrste emigrant, bil je izločen od mogočnikov tedanjega sveta in nekajkrat se je mogel čutiti do domovine v tolikšni oddaljenosti, kakor so danes od nje daleč nerezimski kulturni ustvarjalci v zamejstvu. Svoj tedanji položaj je opisal v besedah:

„Poznam ga, siromak dela noč in dan, v svoji izbi, na cesti, v kavarni, v krčmi, v družbi, celo v spanju; od tistega trenutka, ko je napisal prvo besedo, ko mu je zapel v srcu prvi verz, ni zapravl niti ene ure! Delo ga je objelo z obema rokama in ga ni izpustilo več — neusmiljeno je, ne dovoli mu počitka... in zdi se mi, da si počitka niti ne želi, da bi mu bilo dolgčas, če bi pisane podobne ne plešale več pred njegovimi očmi, če bi se želostne in vesele misli več ne igrale v njegovi glavi, če bi njegovo srce ne občutilo hrepenenja po lepoti, če bi njegovo uho več ne poslušalo zvonkih besed!“ — In drugod pravi, ko zavrčajo oblastnost recenzentov in svarivcev, naj se nikar ne spušča v politiko in naj ne napada konformizma: „Nič se ne zmeni in nič ne omahuje, če govori recenzent o nejasnosti in meglenosti in če celó zahteva določeno število jermenov. Človek, ki uživa čisto umetnost, te bo spoznal, umetnika, in te bo vesel! Če recenzentje knjige ne razumejo, pošlji jim otroka, da jih pouči. Natanko razumem zgodbo o malem Kristu, ki je v templju starim farizejem sveto pismo razlagal!“ (ID, X, str. 308 in 311.)

Po petdesetih letih se dejansko ni nič spremenilo, ne v domovini ne v emigraciji — na obeh straneh se terja „določeno število jermenov“. Gorje mu, kdor ne verjame geslom našega časa, kakor se nanja ni oziral Cankar pred desetletji.

Borba ni lahka, časi nam niso naklonjeni, vero in upanje nam ohranja optimizem tistih, ki razumejo, kaj hoče našemu listu rešiti in omogočiti JUBILEJNA ZBIRKA.

DAROVALI SO: č. g. Al. Breznik, ZDA, 10 dolarjev; g. Jože Rus, ZDA, 20 dolarjev (vsem prijateljem pri SKA pošilja pozdrave in najlepše želje za delo, pri katerem je v Buenos Airesu toliko let z vsem srcem sodeloval); g. Bogdan Golmajer, Haedo, 3.000 pesov; g. prof. Vinko Logar, Bs. Aires, 2.000 pesov; g. Pavle Čibej, San Andrés, 2.000 pesov.

Vsem prav iskrena hvala!

CORREO ARGENTINO SUC. 6	TARIFA REDUCIDA
	CONCESION 4228
	R. P. I. 953701

Skupina kulturnih delavcev v Zagrebu se je združila v skupnost in si nadela ime Zajednica samostojnih piscev TIN (po pesniku Tinu Ujeviću) ter začela izdajati mesečnik *Hrvatski književni list* v obliki časopisa. Glavni in odgovorni urednik je Zlatko Tomičić, znan po pesniških zbirkah in monografijah o Meštroviću. Širši uredniški odbor prinaša imena pisateljev in znanstvenikov, ki so bili udeleženi pri deklaraciji o samostojnosti hrvaškega jezika. Avgusta je izšla 5. številka, ki na prvi strani prinaša dva soneta Antuna Gustava Matoša in je zanimiv zlasti drugi, ki poudarja misel o samostojnosti hrvaškega kraljevstva iz časov srednjega veka (Regnum regno non praescribit eges). Uvodnik je napisal Zlatko Tomičić in obravnava v njem dogodke v Pragi z naslovom „Tradicija in revolucija“. Ostala vsebina je močno zajeta v vprašanja hrvaške nacionalne preteklosti (članek o St. Radiću, katerega avtor je Zvonimir Kalundžić; Kajkavska oporoka; Stoletnica narodne čitalnice v Jelsi).

Močno poudarjani nacionalizem je res glavna značilnost novega lista. Pogum pa je viden v polemiki s predstavnikmi okrog vodstva revije. Uredništvu je poslal ironično protestno pismo neki Ivica Krmpotić, absolvent filozofske fakultete v Zagrebu in zavračal tažnjo lista, ki da se laje vrača v „zanatallinjerni nacionalizem“. List je začel prejemati drugačna pisma, v katerih ga od vseh strani pozivajo, naj nikakor ne dopusti, da bi se „nad hrvaško narodno preteklost razlila patina našega časa“. Drugod spet bremo, da je bolje rešiti hrvaški narodni problem iz „naftalina kot pa ga prepustiti gnibli sodobnih vplivov“. Ante Škreljo, tudi absolvent filozofske fakultete, pa vzpodbuja k še večjemu odporu proti tistim, ki so „izrekli anatem nad narodnim čustvovanjem“. Pisatelj Julije Derossi ima v listu lastno rubriko z naslovom: Prijetno - neprijetno. V obliki kratkih komentarjev glosira aktualne dogodke. Tako se najprej vprašuje, zakaj glavni listi v Zagrebu niso nič pisali o štiridesetletnici smrti Stepana Radića. Sledi komentar o okrožnici Pavla VI. Humanae vitae. Pravi med drugimi: „Naši listi so v glavnem papeževo okrožnico negativno ocenili. Strah pred preobljudenostjo je po svetu izzval odpor proti papeževim nazorom. Toda brez namena spuščati se v podrobno oceno papeževih doleboh opozarjamo hrvaške katoličane in nekatoličane, da se jim ni treba bati preobljudenosti na Hrvaškem, kajti nad 1 milijon Hrvatov je že izven domovine, tisti pa, ki so ostali doma, si ne žele mnogo otrok, najbrž tudi zaradi tega, ker jih skrbi 'usoda vsega človeštva'. Toda Kitajci se vidno za usodo vsega človeštva ne zanimajo, ker je Kitajska edina, kjer ni propagande za omejevanje rojstev.“

Razpoloženje režima se pa vidi iz poročil, ki jih uprava lista objavlja o pogojih za razpečevanje lista po cesti Hrvaški in po ostalih delih Jugoslavije. Uprava je sklenila pogodbe z agencijami za kolportajo in prodajo po kioskih, toda od raznih strani prihajajo pritožbe. Tako je želelo v Varaždinu list kupiti več sto interesentov, a v prodajo so dali samo deset izvodov, 220 izvodov pa so upravi vrnili, češ da ni bilo zanimanja. Na isti način so vrnili upravi iz Vinkovcev 240 izvodov, iz Zadra 150, agencije pa lista sploh niso dale v prodajo v Dubrovniku, Vukovaru in Bihaću. Uprava zato prosi posameznike, naj se prijavijo kot poverjeniki lista za nadrobno prodajo od osebe do osebe.

„Posebno oznamo današnji kulturi daje razširjenost historicistične miselnosti katere preprečuje priznati v zgodovinskem procesu navzočnost trajnih vrednot. Katere so te vrednote?“ S tem začetkom uvodnega predavanja, ki ga je imel prof. Luigi Pareyson, profesor ordinarij filozofije v Torinu, je bilo definirano mednarodno snidenje je „trajnih vrednotah v zgodovinskem nastajanju“, ki se je vršilo v Rimu od 3. do 5. oktobra.

Historizem bi se dal preprosto izraziti v besedah: vse, kar se zgodi, je prav in upravičljivo, kajti sleherni dogodek je nujni izraz časa, v katerem se zgodi. Kar je imelo veljavo včeraj, je danes brez vrednosti. Vse se spreminja in menjava. Vsako spremembo je treba sprejeti, ocenjevanje dogodkov je torej nesmisel. Človek stoji tako pred tokom zgodovine brez sodila, brez mogočnosti, da bi v njem razločeval dobro in zlo. Historizem je v bistvu nemoralen in ateističen.

Je pa tudi nujno sovražnik človekove svobode. Ogroža jo v državnem življenju s principom revolucije zaradi revolucije — vprav brezciljne takomenovane študentske „revolucije“ kažejo, kako je tkivo evropske družbe že načeto. Tudi svet gospodarstva in dela pričakuje osvobodilne besede pred filozofijo dela zaradi dela, ki ga vklepa v tehnološka shemata nenehnega eksperimentiranja. To je poudaril ob odprtju znani italijanski ekonomist prof. Campilli, ki je kongres odprl v imenu prireditelja *Instituto Accademico di Roma*.

Prof. Pareyson, izvedenec za eksistencialistično filozofijo, ki jo je preučeval v razpravi s italijanskim filozofskim izročilom, je v uvodu k kongresu pokazal, kako navzočnost bitja v zgodovini, ki vključuje neločljivost ontološkega in časnega vidika, navaja k takemu umevanju zgodovine, ki izoblikuje izvirno solidarnost človeka z resnico. „Varuh resnice se ne boji sprememb, če izvirajo iz dolžnosti poglobiti neizčrpnost bitja: problem ni v tem, da se izogibamo prelomu ravnesja med ohranjanjem in obnavljanjem, temveč v odločitvi, ali ostati zvest bitju ali je izdati. Tradicija je nasprotje revoluciji, ne zato, ker ji ne zoperstavlja nič drugega kot ohranjanje, temveč ker je prerod, ki ga terja, popolnoma druge narave kot tisti, ki se zanj bojuje revolucija, ker ima izviren in ontološki karakter, medtem ko ima slednja samo zgodovinski in časn značaj. Revolucija hoče vnovič začetki od začetka, medtem ko tradicija pomeni osvajati si nazaj izvir. Revolucija je drža, ki je obrnjena k preteklosti, medtem ko je tradicija usmerjena k bitju.“

Bleščečemu uvodu prof. Pareysona je sledilo 31 predavateljev, ki pripadajo svetovni intelektualni eliti. Tako je v filozofski sekciji govoril prof. M. F. Sciacca (Genova) o Zgodovinskosti in historizmu vrednot; potem J. Epes Brown (Prescott College): Zdržemnost bistvenih vrednot med severnoameriškimi Indijanci. Augusto Del Noce (univ. Trst) o Tabu, ki so preprečevali priznanje trajnih vrednot; Thomas Molnar (New York) o Religiji in utopiji. V odseku za religijske znanosti so predavali benediktinec Ciril v. Korvin Krasinski (Maria-Lach): Križa zapadnega človeka raz indotibetansko antropologijo; Carl Philip Hentzel: (Frankfurt): Kult prednikov in ideja trajnosti v najstarejši Kini po najnovejših arheoloških izkopaninah; Marie E. P. König (Saarbrücken): Zdržemno razvijanje civilizacije v predzgodovinskih dobah; Jean Servier (Montpellier): Trajne vrednote tradicionalnih civilizacij in tretji svet. V znanstveni sekciji so govorili George De Santillana (Massachusetts Institute of Technology) in Heta v. Dechent (Frankfurt): Sirius kot stalno središče arhaičnega sveta; Soyed Hossein Nasr (univ. Teheran): Človek v vesolju; Eric Vögelin (München): Enakovrednosti izkušenj in simboli v zgodovini. Med predavatelji sekcije za estetiko so bili Hans Sedlmayr (Salzburg): Uskladitev vidnega in nevidnega; Gilbert Durand (Grenoble): Sistem božjih podob in njega vekotrajnost; Diego Fabbri: Ustvarjalni duh in simboli; C. N. Shulz (Oslo): Pojem kraja in zgodovinska zdrženost mestnega okolja; Théophile Spöri (Zürich): Obstoje vrednot ob eksplozijah struktur. Vladimir Weidle (New York): Podoba - druga govorica človeka.

Kongres je gostoval na sedežu Rimskega akademskega instituta v palači Torlonia. Organizacija kongresa in njega idejna usmeritev je zasluga tržaškega univerzitetnega profesorja Elemira Zolla.

V sklepih kongresa so ugotovljeni negativni nasledki „ateistične kulture“, ki jo pospešuje neki dialog. Prvi svetovni izvedenci so poudarili, kako je izročena samovoljnosti in kaosu civilizacija, ki ne priznava trajnih vrednot v zgodovini, ki se premetava iz novotarije v novotarijo.

Uredništvo je napovedalo reden izid lista za prihodnji mesec in naznanja sklep, list spremeniti v štirinajstdnevnik.

KNJIGA O SLOVENSKI ZGODOVINI

Oktobra je v Trstu izšla knjiga *Skandinavski izvor Slovencev*, katere avtor je Franc Jeka. Knjiga je etnografsko-jezikoslovno-zgodovinska študija o izvoru slovenskega ljudstva. Avtor osvetljuje slovensko zgodovino v novi luči in meni, da veljajo nekateri izsledki tudi za zgodovino drugih narodov slovanske jezikovne skupnosti.

• Mariborska založba Obzorja je izdala zbornik Svet med Muro in Dravo. Knjiga je izšla za prvo stoletnico tabora v

Ljutomeru. Objavljenih je 28 znanstvenih prispevkov. Viktor Vrtnjak je napisal osrednji spis „Ob stoletnici prvega slovenskega tabora, v Ljutomeru“. Isti je zbornik tudi uredil. Izid je podprl republiški založniški svet.

NOVA SLOVENSKA ENCIKLOPEDIJA

Založba Mladinska knjiga namerava izdati Slovensko enciklopedijo, za katero je prevzela, kakor poročajo ljubljanski viri, odgovornost Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

DARUJTE
ZA SKLAD SKA

JAPONEC YASUNARI KAWABATA – NOBELOV NAGRAJENEC ZA LITERATURO

Yasunari Kawabata je letošnji Nobelov nagrajenec za literaturo. Med pisatelji iz Azije je drugi, pred njim je isto nagrado prejel Rabindranath Tagore. Kawabatov nastop v literaturi je kot pojav Pepelke med knezi lepe besede. Rodil se je leta 1899 v Osaki, a že kot otrok je izgubil starše. Zanj sta skrbela nekaj let ded in babica. Skoraj sta umrla in zraven še njegova sestra. Smrt takih dragih je vtisnila poseben pečat v njegovo duševnost. Komaj je mogel opraviti nekaj let osnovne izobrazbe, pa je že moral v boj za vsakdanji kruh. To življenje je popisal v avtobiografiji „Dnevnik šestnajstletnika“.

Danes živi Kawabata kot vodilni japonski pisatelj nekaj deset kilometrov iz Tokija. Pripada generaciji, ki je preživela obe svetovni vojni. Ob njem sta v svetovni literaturi enako znana in slovita pisatelja Tamizaki in Saneatsu. Za Kawabata je literatura del sakralnosti, prepričana z občutjem bolečine in težkih bojov. Svoj metafizični svet veže z globino pojmovanja narave in vsega, kar ga obdaja; do vsega je prežet s čistostjo ljubezni, tako zelo daleč od pojmovanja pisateljev na drugih kontinentih. Zapleti imajo v njegovih romanih podrejeno mesto, nad vsem plava poezija, prežeta s posebno liriko. Njegova prva dela so že prodrli na trg in takoj dosegla milijonske naklade, kajti malo je narodov na svetu, ki bi bili lepi besedi tako vdani kakor je prav japonski.

Kawabata se šteje med pisatelje tradicionalne smeri, vendar je v izjavah časnikarjem sedaj ob Nobelovi nagradi rad priznal, kako zelo spoštuje tudi moderno, avantgardno pisanje. Japonci imenujejo vsako moderno strujo „požgano literaturo“, ker mora skozi ogenj žrtvovanja do prodora novih oblik in nove vsebine. Zato je zanj sedanja generacija samo prehodni pojav, med mlajšimi pa občuduje Shoeija, ki je dobo zadnje vojne podal v humoristični obliki.

Dopisniki evropskih listov so Kawabata spraševali, kaj misli o usodi duhovnih vrednot zaradi pritiska komunizma in amerikanizma. Odgovoril je: „Mi Japonci komunizma ne umevamo kot nevarnost, ker je preveč oddaljen od našega čustvovanja in je obsojen na propad prej ali slej, ker ga človeška vest ne bo mogla prenašati; amerikanizem bo verjetno imel na nas več vpliva, vendar se bo moral otresti svojih surovosti in materializma. Sicer pa sproti opazamo, kako se ameriški svet trudi zatirati vse atavizme preteklosti in sedanjosti.“

Med Kawabatovimi deli omenjamo nekatera, ki so dosegli v prevodih po nemških knjigarnah. Založba Carl Hanser v Münchnu je v eni knjigi izdala štiri Kawabatove krajše romane; pred vsemi je zgodba, ki je vzbudila največ pozornosti leta 1926: *Plesalka iz Izuno* (Izuno Odoriko); *Dežela pod snegom* (Yukuguni, 1947). *Tisoč žerjavov* (Sembazuru, 1951) in *Koto* (1962). Prevajali so v nemščino Japonci.

Kawabata je predsednik japonskega PEN kluba in se je udeležil številnih mednarodnih kongresov. Med vodilnimi svetovnimi pisatelji je znan po svoji globoki religioznosti. Njegovi ženski liki pa so odraz tistega „večno ženskega“, podanega za azijski svet v toliki meri, kot je za zahod to storil Goethe.

(SODOBNOST IVANA CANKARJA) dalje s 1. str.

ljudskih organizacij, pa bo zasijala vsa beda raznih glasnikov in zagovornikov „dolgoročnih razvojnih načrtov“ za sodelovanje s tiranijo v sedanji komunistični Jugoslaviji.

In kako so njegove besede točne tudi za naš čas, ko govori o takratnem razpoloženju slovenskega naroda — bil je proti vsem režimskim spletkarjem, kakor bi bil danes, in to kljub vsem slepilom: „To, kar ilirci (danes: režimovci in njih zavezniki), počenjajo, je že delirij! Hvala Bogu, da teh ilircev ni veliko —, skoraj na prste bi jih lahko naštel... (Danes) o kakšni ilirski navdušenosti v slovenskem narodu še govora ne more biti — to veste prav dobro vi sami in neumno bi bilo, če bi se lagali drug drugemu v obraz... Kakšno jugoslovansko vprašanje v kulturnem ali celo jezikovnem smislu sploh ne eksistira! Morda je kdaj eksistiralo; toda rešeno je bilo takrat, ko se je jugoslovansko plemo razcepilo v četvero narodov s četvernim, čisto samostojnim kulturnim življenjem! Po krvi smo si bratje, po jeziku vsaj bratrance, po kulturi, ki je sad večstoletne separatne vzgoje, pa smo si med seboj veliko bolj tuji, nego je tuj naš gorenski kmet tirolskemu, ali pa goriški viničar furlanskemu.“

Vsak narod pa živi usodne čase, kakor jih ve in kakor jih tudi zasluži. Kadar danes v Moskvi, Pragi ali Varšavi kulturni delavci povedo svojo besedo in pokažejo s prstom na tiranijo režima, jih zapirajo ali jim onemogočajo izdajanje njihovih spisov. Pri nas se pogosto sliši, kako nam razmere narekujejo, biti ponižni in pridni „trpini“ in se veseliti drobtinice z vladne mize režima, ki se vendarle „razvija“ v dobrem smislu.

Nekaj mesecev pred smrtjo, aprila 1918 je Cankar predaval delavstvu v Trstu. Kot oporoča nam lahko za naš čas zvane besede: „Iz ponižanja, iz hlapčevstva, iz sramote in bede se bo vzdignil naš narod v novo, svetlo življenje, očiščen in pomlajen, vreden član v družini narodov, očiščenih in pomlajenih. Jaz verujem v to družino svobodnih narodov. Jaz verujem, da bo iz te brezprimerne preizkušnje izšlo prerojeno človeštvo. Bil bi hinavec, če bi se imenoval socialist, pa bi v globini svoje duše ne veroval v svoje ideale! Nič se ne bojmo, nič se ne strašimo dnevnega trpljenja, ne zakrivajmo oči pred grozotami časa — pogumno jim glejmo v lice! Ne samo človek, ne samo narod, tudi človeštvo se bo vzdignilo iz močvirja, očiščeno in pomlajeno! V to verujemo, v to zaupajmo — in lažje nam bo trpljenje! Kristus je zmagal, ko je bil na križ razpet; človeštvo je moralo brezmejno trpeti, da si je zaslužio prerojenje in vstajenje!“ (ID, X, str. 451.)

GOVEKARJI: „RES JE — AMPAK!“

In kolika bojazljivost, kolika strahopetnost leži v dvojnem prepričanju. Človek, ki ima v svojem srcu le žarek ljubezni do svojega naroda, bo delal zmerom brez strahu, kakor mu ukazujeta umetniški instinkt in ljubezen! Brez strahu in brez obzira, tudi brez čustva, da kdaj žrtvuje svoje prepričanje; zato bo tako delal, ker ne more drugače! Govekar in njegova pasma pa more tako in tudi drugače. To so ljudje, ki nimajo v svojem srcu ne umetniškega instinkta in ne druge ljubezni nego mogočno in globoko ljubezen do samega sebe! V politiki se ta pasma navadno ne pridruži nobeni stranki; če se pridruži, tedaj je čisto gotovo „zmerna frakcija“, to se pravi, ohrani si za hrbtom mostiček za drugi breg. Njih geslo je: „Res je, ampak!“ Na tem bregu je „res“, na onem pa „ampak“, po sredi pa jadra zmerni poštenjak in se redi. Njegova čula je polna raznovrstnih prepričanj, njegovo pa nobeno. — V literaturi so iznašli ti globokoumni Govekarji „zmerno moderno“. Jaz sicer z vsem srcem simpatiziram z moderno, ampak, ne vem, če Govekar še zmerom misli (njegova pasma še zmerom), da je izraz „moderna“ sinonim za svinjarjenje. Pa nič ne de, če tako misli, zakaj še v tem slučaju bo razodel svojo naravo in bo rekel: „Do kolen grem, dalj pa ne. vse, kar je prav.“ Ta prijetna pasma — ti ljudje pravijo, da vedo natihome, kako bi bilo treba in kam, toda — „narod neče“. O, narod hoče! Le Govekarji so leni, strahopetni in bojazljivi. Boje se dela, zato delujejo.

Dvojni prepričanje se imenuje po slovensko „delovanje“. Napiši pošteno kritiko o čemerkoli; misliš boš, da si storil koristno in rodoljubno delo, ki bo rodilo sadove. In se boš zmotil! Zakaj v tistem trenutku bo vstal v tem ali onem kotu ta ali oni Govekar in te bo ogovoril ves razžaljen: „Manj besed, gospod, in v čr delovanje!“ Tudi jaz sem delal, že veliko sem delal in časih sem vesel, če se ozrem po svoji njivi. Delal sem, deloval nisem. Zakaj bil sem, kar ni bil še nikoli noben Govekar: bil sem umetnik! In ljubil sem svoj narod, ki ga še noben Govekar ni ljubil. Govekarji ne morejo ljubiti naroda, za tako ljubezen ni prostora v njihovem praktičnem srcu; zato so rodoljubi! Ne ljubijo ga, temveč delujejo za svoj narod. — In zdaj bi rad vedel, enkrat za vseh, kaj pomeni beseda „delovanje“. Razodeni mi. Tebanec. Služil sem kulturi svojega naroda z vso močjo; to ni bilo delovanje. Ti, mnogovredni Tebanec si oviral kulturo, kolikor so pač zmogle tvoje slabotne roke. Ali je bilo to delovanje in kaj je delovanje: — Govekar se nasmehe in mi odgovori po angleško: Business.

(Ivan Cankar, *Govekar in Govekarji*, Izbrana dela X, str. 144)

ANTOLOGIJA MODERNE SLOVENSKE PROZE

Slovenska matica je izdala knjigo „Slovenska proza 1945 - 1965“. Uredila sta jo Helga Glušič in Matjaž Kmecl. Knjiga obsega 23 avtorjev z odlomki iz romanov in črticami in novelami. Izbor tekstov naj bi po mnenju urednikov bil kompromis med antologijo v starem smislu in študijsko antologijo, to se pravi, med pretežnim upoštevanjem estetsko umetniških meril in njihovimi literarnozgodovinskimi značilnostmi. Prvi kritični glasovi pravijo, da je zaradi takih vidikov mnogo značilnih avtorjev ostalo izven te lepo opremljene antologije..

ZA SKLAD GLASA so darovali: g. prof. Stanko Hafner, Villa Ballester, 1.000 pesov; g. Ivan Tomažič, Mendoza 150 pesov; gđ. Marinka Kovač, Villa Ballester, 500 pesov; g. N.N., Villa Adelina, 1500 pesov; g. ing. Anton Matičič, Villa Ballester, 500 pesov; g. Franc Lobnik, San Martín, 500 pesov; ga. Antonija Račič, Bs. Aires, 1.000 pesov; g. N.N., Bs. Aires, 1.500 pesov; g. Al. Kožar, Morón, 500 pesov. — Vsem se prav lepo zahvaljujemo!

TRINAJSTI KLTURNI VEČER

SREČANJE V SLOMSKOVEM DOMU

Trinajsti sklepni kulturni večer letošnje sezone je bil v soboto 16. novembra v Sломškovem domu (R. Mejía). Veljal je srečanju med slovenskimi kulturnimi delavci in prijatelji lepe knjige ob izidu dveh knjižnih publikacij: izredne izdaje znanstvenega zbornika *Vrednote* in Vinka Brumna knjige o Ev. Kreku *Srce v sredini*. Uvodoma se je predsednik R. Jurčec zahvalil Sломškovi dom za povabilo. Ob trenutnem vrednotenju slovenskega kulturnega ustvarjanja je poudaril prisotnost s. Terezije Žužek, misijonske zdravnice iz Pakistana, kjer je že vrsto let ne le misijonarka, ampak tudi glasnica kulturnih tokov zahodnega sveta, posebej pa še predstavica slovenskih, pri tem sodelujočih duhovnih vrednot.

Pisatelj dr. Vinko Brumen je podal nekaj značilnosti ob ustvarjanju v zvezi s knjigo *Srce v sredini*, pa nasploh o potrebah sodobnega kulturnega ustvarjanja. V živahnem intervjuju z g. Ladom Lenčkom CM je misijonarka Žužkova nato podala sliko o svojem delu na misijonskem pa tudi kulturnem torišču med narodi in ljudstvi v Pakistanu.

KULTURNI VEČERI SLOV. AK. STAREŠINSTVA (SKAS) s sodelovanjem S.A.V.A. na 8. aveniji v New Yorku 1968 - 1969

Predsednik akademskega starešinstva kipar France Gorše poroča, da bodo tudi v novi sezoni 1968-69, kakor štiri leta doslej, vsak drugi petek v mesecu predavanja na osmi aveniji v New Yorku, z naslednjim sporedom: 25. X., dr. Vinko Antolin o 29. oktobru; 8. XI., dr. Ludovik Puš o Dobi narodnega prebujenja; 13. XI., prof. Janez Arnez o Podobi današnje Slovenije; 10. I. 1969, France Gorše ob pričetku lastne razstave v New Yorku; 14. II., Tamara Basaj o Sodobni ruski literaturi; 18. III., dr. France Blatnik o Pomladnih viharjih v katoliški cerkvi; 11. IV., Rudi Večerin o Slovenski moderni; 9. V. prof. Rado Lenček o Lepoti slovenske govornice; 13. VI., Božidar Chokel O bankarstvu.

MED DVEMA SVETOVOMA je naslov almanahu, ki ga je v Bs. Airesu izdal V. letnik slovenskega srednješolskega tečaja ravnatelja Marka Bajuka. Sodelujejo Jože Dobovšek, Andreja Dolinar, Neža Furlan, Helena Jeločnik, Andrej Mele in Ivana Šušteršič.

ŠOLSKI ODSEK Zedinjene Slovenije je za uporabo pri pouku v slovenskih osnovnih šolah v Argentini izdal s podporo mecena Igorja L. M. D. štiri zvezke lepopisnice in berilo za prvi in drugi razred. Izdal je tudi knjigo Zdomski živčav. Vse delo je bilo opravljeno pod vodstvom referenta odseka, šolskega nadzornika Aleksandra Majhna in sodelavcev. Pri gradivu so sodelovali tudi Vera Holosan, Aleksander Majhen, Renata Sušnik in Anica Šemrov.

MLADIKA, (Trst, oktober) prinaša daljše pregledno poročilo o letošnjih študijskih dnevih v Dragi pri Trstu in piše, da je poseben poudarek študijskim dnevom dala tudi navzočnost jugoslovanskega konzula Jožeta Gačnika, ki je „ves čas prisostvoval predavanjem in razpravam“.

IVAN CANKAR MED VZHODOM IN ZAHODOM

(Ob petdesetletnici smrti 11. XII. 1918.)

France Papež

Opozoriti moram, da mi „vzhod“ in „zahod“ tu ne pomenita geografske usmerjenosti, ampak logični pripomoček za označitev dveh možnih idejnih dejavnosti in naravnjav. Pomenita lahko soočenje globinskega in širinskega duha in snovi, sredi in razuma, mistike in filozofije. „Vzhodno“ nam je pomenilo polnejše bogastvo duhovnih snovi, „zahodno“ polnejše materialnih.

V knjigi *Ivan Cankar in evropska literatura* (1964) je Dušan Pirjevec obširneje obdelal Cankarjev razvoj in njegovo delo v sklopu literarnih in idejnih tokov evropskega simbolizma. Študije, navaianja in primerjave kažejo, kako zavestno je bil Cankar vključen v širšo evropsko literarno in idejno stvarnost dekadence in simbolizma. V svoj krog ga je potegnila pozitivna in bogata poetična občutljivost Zahoda, pa tudi tista objektivna, estetska mistika — dediščina dvatisočletne filozofske literarne tradicije. Preko modernih revij, zlasti pa iz pisanja Hermannah Bahra, ki je okrog leta 1890 populariziral med nemško in avstrijsko javnostjo novo francosko šolo dekadence in simbolizma, je spoznaval in sprejemal Ivan Cankar idejne prvine simbolizma. Bral je dela ameriškega filozofa-platonista Emersona, ki je odkrival vrednosti dušne in študiral metafizične podlage umetniškega ustvarjanja. Oddod in po drugi strani iz literarnih početkov simbolizma prihaja prepričanje o magični moči besede, poetičnih himnizi, sugestiji ter hotenju zajeti neizrekljivo in nedosegljivo. V teh početkih simbolizma stoje Baudelaire, Mallarmé, Rimbaud, Verlaine in drugi. Beseda, predvsem njeno mistično počelo, nas mora skoraj dobesedno začarati.

Ivan Cankar je povzel v svojo tehniko literarnega in idejnega oblikovanja glavna načela simbolističnega mišljenja in čustvovanja. Cenil je Emersona, za katerega se je med prvimi navdušil tudi Friedrich Nietzsche in po katerem se je v Franciji metafizično usmerjal flamski dramatik Maurice Maeterlinck. V črtici *Ob zori* pripoveduje Cankar: „Natakar je prinesel kup časopisov. Brati se nam ni hotelo, ali slučajno sem odprl znano modno revijo. Ugledal sem na prvi strani ime Maeterlinckovo. Niti besede nisem prebral, toda ob samem imenu Maeterlinckovem je vztrepetal moje srce.“ In eno glavnih prepričanj simbolistov je bilo, da se resnično odpira predvsem v umetnostnih delih. Močno je vplivala na našega modernista tudi Verlainova poezija, ki jo je cenil nad Baudelairovo. Beseda „melanholija“ je postala ključna beseda; rodila se je tudi tipična cankarjanska ideja hrepenenja, ki jo je postavil zidar y vogel svojega dela.

Vendar je kljub vsemu ta stran samo estetska; pretirana postavitev individualista Cankarja na „zahod“ se zamaje prav v *Epilogu*, v katerem iznovečuje pisatelj svoj premik iz realizma v duhovnost, v simbolizem. Tu pravi med drugim: „Zbral sem svoje modele, kakor sem jih bil pobral na cesti: — kos vsakdanjega življenja brez vsebine, brez 'ideje', brez vsake zveze z večnostjo, svetovno dušo in drugimi ropotijami. Ki smo jih bili bacnili enkrat za vselej iz hrama umetnosti... K vragu vse teorije! Moje oči niso mrtev aparat; moje oči so pokoren organ moje duše, — moje duše in nene lepote, njenega sočutja, njene ljubezni in njenega sovraštva...“ In v črtici *Človek* piše ironično: „Damián, ti jim nisi dal pravega imena... Glej, tam ni bilo niti enega človeka. par simbolistov, par realistov, par idealistov in tako dalje, človeka nobenega.“

Ce je „zahodni“ simbolizem nedoločen parfum in če je vesoljna duša teoretična navlaka — ali je duša „vzhodnega“ človeka čistejša?

KULTURNA REVOLUCIJA V LJUBLJANI

Tribuna je glasilo ljubljanskih študentov, ki ga ureja Dimitrij Rupel. sicer reden sodelavec Sodobnosti ter Naših razgledov. Zadnji čas je ta študentski list začel objavljati ostre napade na vladujočo družbo in izzval sedaj protest, ki so ga v Delu objavili slovenski kulturni delavci z naslovom „Demokracija da — razkroj ne!“ Med podpisniki so tudi Motej Bor, France Bevč, Božidar Jakac, Josip Vidmar... Tribuna je namreč objavila „Manifest kulturne revolucije“, kjer po načelih podobne revolucije na Kitajskem poziva mladino naj „z vsemi sredstvi fizično in duhovno iztrebi vse ustvarjalne sile buržujsko-proletariata“. Ost je seveda naperjeni proti voditeljem v partiji, revolucijo proti njim pa je treba dati v roke lumpen-proletariatu, protitutkam in nostopačem, ki naj „požanjejo in razbijejo glave, drobnoburžujsko in buržuazno proletarske glave“. Podpisniki protista v Delu odklanjajo takšne nazore, kot jih je

v Tribuni objavil tudi Ivan Svetina z naslovom „Slovenska apokalipsa“. Tu se pisec spoprime kar z narodnoosvobodilnim gibanjem samim in pravi, da „slovenski partizani niso bili nič drugega kakor razčlovečene tolpa, ki sicer vzpostavljajo brigade, a to ne za boj proti zvojevalcem, marveč za rop in požig ter za prastarske orgije“. (Podpčrtali mi. — Op. ur.) Ivan Svetina se o partizanih izraža kar v verzih in pravi: „Hej brigade, hitite — smrt vse pokosite — ženske mi ulovite — potem naju sama pustite.“ In potem: „Po Sloveniji smo hodili — delavce smo vzljubili — kužne žene smo jim pustili.“ Na koncu pa pride ocirek: partizane kar na kratko zanači za tolovaje: „Tolovaji so petindvajsetletnico praznovali — v župnišću so razjahali — s polnimi žepi in hlačami so si odlikovanja podeljevali.“ Užaljeni nosilci režima v Ljubljani razburjeno ugotavljajo, da „takšne cene slovenskega partizanstva niso brali niti v arhivu belogardistične propagande, pač pa v glasilu slovenskih študentov“.

Morda je „zahodna“ stran Cankarjevega dela samo poetična forma, dekadentna in simbolistična tančica. „Vzhodna“ je gotovo v globine zarezujoča, elementarna religioznost, vsebinski zanos in paradoks. Tu je upor Hlapca Jerneja, idealizem Martina Kačurja, dionizična poezija Kurenta, hrepenenje Lepe Vide. Tu se rodi mistika trpljenja in odrešujočega hrepenenja, tu eksistira človek z globokim, strmečim pogledom.

Cankar je v mnogem slovenski Dostojevski; psihološki sestav duše odkriva do najskritejših – da, najtemnejših globlin. In evangelijske prvine so na mnogih mestih kot rožmarin v vinu... Na prsih berača, v gumbnici umetnika pa se sveti bela krizantema. Tudi rmoar jo drži v roki. In tisti, ki ima to najlepšo svetico na svetu – trpi, hrepeni, roma brez konca, je lačen in žejen... Beseda je mesijanska: „Le vkup, ti uboga gmajna! Grešniki, siromaki, predolgo ste poslušali to lepo pesem o paradizu, pregloboko je vdihnili vaša bridkost, na Golgoti gre vaše kopnenje! Mir vam bodi in zlato jutro!“ (Kurent)

Zanosna podoba Cankarjevega „socialista“ se je oblikovala in izkristalizirala v alegorični črtici *Za križem*, tako podobni tisti paradoksnimi poemi „*Dvanajst*“, ki jo je ruski pesnik Aleksander Blok ustvaril več kot deset let potem (1918). V Cankarjevi črtici je povzeta čista, pristna „vzhodna“ tematika: blagor trpečim... Pred procesijo vseh ponižanih in razžaljenih, zaslužjenih in obremenjenih gre Tujec - Krist, visok in lep. Obzorje je vzplamenelo in na nebu se je naredil križ od vzhoda do zahoda. „Šli so za njim v zmagošlavje in radost; tisti ponižani in teptani so šli za njim, ki jim je rekel: Božje kraljestvo je v vas!“

V teh smereh svojega umetniškega ustvarjanja Cankar že ni več samo moder-nist, ampak se bliža avantgardistu. „Vzhodni“ svet Cankarjevega dela je tisti elementarni, pristni, sokratski svet vere in ljubezni in kritike. „Silen je vihar, ki buči preko trpeče zemlje...“ pravi Cankar v predavanju Tržačanom, aprila 1918. In *Podobah iz sanj*: „Nobena solza ni potočena zastoj, nobena kaplja krvi ni prelita zastoj.“ V prvih vrstah te humane dejavnosti stoji, pri nas, Levstik – njen prapor pa je dvignil, kot pravi Cankar, predvsem Janez Evangelist Krek.

Ni zelo pretirano reči, da so tako „vzhodna“ kot „zahodna“ mesijanska in literarno estetska obzorja Cankarjevega sveta neizmerna. Popotnik roma od jutra do večera, pa ne vidi konca, ne pride do dna valujočemu morju. Na eni strani beseda in simbol, na drugi strani človek. Cankar in Kurent – „ljubezen, hrepenenje, bridkost... besede so milo pojoče – ali tako čudno daljne so, kakor da jih tam kje za goro prepeva z zamolklim glasom vse nekdo drug...“ (Podobe iz sanj)

Človek išče poti in razmerja do velikih kulturnih ustvarjalcev. Vsakemu se je mogoče približati na svoj način, iz posebne strani. Ni rečeno, da naj gremo, ko se spuščamo v Cankarjev svet, in tudi da je sploh mogoče iti, vsakokrat prav do obzorij, prav do dna. Cankar je kot vsak velik umetnik univerzalen – poezija ni samo na teh obzorjih, globina ne samo tam. Včasih vzamemo v roke Cankarja, ker nam je hudo, drugič, ker smo radostni – včasih, ker smo polni tujine, pa spet, ker smo prepolni domovine. In mislim, da nam je Cankar lahko mnogokrat poezija „iz lepih časov“. Morda je človeku najbližji tudi tisti Cankar iz Epiloga: „Vdal sem se s tiho razkošnostjo samemu sebi... S smehljajočimi očmi stopajo predme moje lepe mlade sanje... Pred sabo vidim smehljaj na mrtvem obrazu svoje matere... Moji modeli so oživali... Dahnili sem vanje svoje misli... svoje sanje... svoje življenje.“

Intimni Cankar med „vzhodom“ in „zahodom“ – to je Cankar slovenske besede in slovenske duše. Tudi slovenske žalosti in kritike. Morda so mi včasih najbližje tiste zgodbe o Kurentu ali o potepuhu Marku in Kralju Matjažu ali o Lepi Vidi, kjer ne iščem niti simbola, niti mistike, ampak tisto globlje, svoje...

Ne vem, kam bi postavil Cankar sam svoje delo, če bi še živel (in bi lahko, če pomislim, da je španski don Menéndez Pidal umrl včeraj, 99 let star). V *Beli krizantemi* berem: „Moje delo je knjiga ljubezni – odpri jo, domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin! Dal sem ti, kar sem imel; če je bilo veliko ali malo – Bog je delil, Bog razsedi! Dal sem ti svoje srce in svoj razum, svojo fantazijo in svojo besedo, dal sem ti svoje življenje.“

Ljubljani. „Manifest kulturne revolucije in Slovenska apokalipsa sta le dokaz, da družbena skupnost in narod nista vedno napadana le s topovi in letali – mogoče ju je minirati tudi od znotraj in to z notranjim razkrojem...“ „Zato proti temu najodločneje protestiramo: demokracija da – razkroj ne!“, pravijo užaljeni podpisniki protesta v Delu.

LIUBLJANA ODKLANJA DIALOG

Ljubljansko Delo je 5. septembra objavilo članek „*Iluzije politične emigracije*“. Podpisan je bl. Člankar trdi, da je samoupravljanje in uvajanje „neposredne demokracije“ v Sloveniji močno odjeknilo po svetu, še posebej pa med „slovensko politično emigracijo“. Nekateri med njimi so že zdavnaj spoznali in se spreobrili ter sprevredeli, da so bili zapeljeni in do njih je ta nova stvarnost pokazala vso širokogrudnost. Toda taka ta skupnost ni mogla biti enaka do tistih, „ki so kot

okupatorjevi protiljudski eksponenti v najtežji preizkušnji slovenskega naroda njegove interese izdali in bili na čelu quizlinske idejne, vojaške in politične fronte proti narodnoosvobodilnemu in revolucionarnemu gibanju slovenskega naroda“. „Na tem dejstvu ne morajo spreminiti ničesar tudi desetletja, ki so medtem potekla. S takimi ljudmi in takimi organizacijami (v emigraciji) ni možen in dopusten noben dialog“. Člankar se nato vprašuje, zakaj so se nekateri v emigraciji kar naenkrat začeli zanimati za reforme, evolucijo in konfederacijo in niti ne prikrivajo želje, da bi sedaj sodelovali pri raznih „aktualnih družbenih problemih“. Pravi dobesedno: „Kaže, da se vdajajo prvaki slovenske politične emigracije novim iluzijam... pri čemer računajo na zapleten mednarodni položaj, ko se zopet uveljavlja politika sile in blokovnih delitev sveta“. Na koncu pa pravi: „Komunisti so za dialog z vsemi progresivnimi silami, toda ne s politično emigracijo.“

IZSELJENSKA MATICA v Zagrebu je izdala knjigo *Hrvati izvan domovine*, ki jo je napisal bivši partizanski general Večeslav Holjevac, dolgoletni zagrebški župan. Delu priznavajo strokovno veljavo in ugotavljajo točnost podatkov. Po teh živi danes vsak četrty Hrvat v inozemstvu: hrvaških emigrantov v svetu je 1.650.000. Po istih uradnih virih smo na drugem mestu Slovenci s 360.000 emigranti. Na tretjem mestu so Srbi z 200.000. Računajo, da odide vsako leto pribl. 6000 Hrvatov za stalno na evropski zahod ali v ZD, kar ima avtor za zelo velik odstotek izčrpanja naroda v domovini.

ANTON DERMOTA, član Dunajske državne opere, je s svojo ženo, pianistko, v Sloveniji posnel za radijski prenos preraz slovenskega samospesa od 1910 do danes. Oktobra letos sta Dermotova na nizozemski radijski postaji Hilversum ponovila ta spored in tako ponesla našo glasbeno kulturo v veliki svet.

DRŽAVNO UČITELJIŠČE V TRSTU Anton Martin Slomšek, s slovenskim jezikom, je izdalo Izredno izvestje za letošnje leto v čast ravnatelju dr. Antonu Kacinu, ki odhaja v pokoj. Izvestje prinaša tudi več literarnih razprav.

BORIS PAHOR, tržaški pisatelj in urednik revije Zaliv, je pripravil za natis v knjižni obliki svoje Glose, ki so v obravnavanju slovenskega narodnostnega in političnega položaja vzbudile mnogo pozornosti.

SLOVENSKI PISATELJI na Opčinah pri Trstu so priredili literarni večer.

OBNAŠANJE SLOVENCEV ob izbruhu druge svetovne vojne v daljšem članku v Hrvatski reviji (september 1968, str. 326) popisuje major Ivan Babić, ki je bil načelnik štaba dravske divizije v Ljubljani od marca 1939 do izbruha vojne aprila 1941. Razprava je nazvana *Sa Slovincima u ratu godine 1941* in je verjetno doslej najbolj pregleden tudi opis čustvovanja in obnašanja Slovencev po puču marca 1941 tja do razpada Jugoslavije 10. IV. 1941. Avtor podrobno opisuje razvoj prvih bojev na naši severni meji; gradivo je operto na zapiske iz tistih dni, ko mu je bila kot načelniku štaba poverjena naloga obrambe Slovenije pred nemškim vdorom. Popis se začne z opisom dogodkov v dvorcu grofa Atensa v Slovenski Bistrici, odkoder pa se je moral štab že drugi dan vojne umakniti na Ptujsko goro, od tam v Rogatec, odkoder bi moral v Klanjec, onstran Sotle. A medtem so Hrvati oklicali samostojnost, zato se je štab umaknil v Sv. Peter pod Sv. gorami, kjer je bil izdan samo še ukaz o razpustu celotne divizije. Opis je dramatičen in bo služil tudi slovenskim zgodovinarjem. Presenetljive so tudi pisateljeve sodbe o razpokoženju Slovencev v tistih usodnih dneh. Povsod je očitna prijateljska naklonjenost avtorja do naroda, kjer je bil načelnik vojaško najbolj odgovornega urada v Sloveniji.

ENAKOPRAVNOST SLOVENŠČINE spet postaja predmet razprav v domovini. Listi tožijo, da slovensščine ne upoštevajo diplomatska predstavništva v tujini. Londonski Klic Triglava pa je v oktobrski številki objavil pismo iz domovine, kjer pisec I. M. zavrača trditve Ž. R., ki je v istem listu zavračal poročila o „južni nevarnosti“ v Ljubljani in Sloveniji. I. M. svetuje Ž. R.-u, naj ob prvi priliki obišče Ljubljano ter vstopi v katerikoli novozgrajeni blok ter si ogleda primke stanovalcev... Poleg tega naj se sprehodi po Ljubljani in prisluhne govorici, pa kmalu ne bo povsem prepričan, da je res še v Ljubljani... Centralistično organizirane službe vojske in carina so domena južnjakov. Tudi ni statističnih podatkov že nekaj let in pri zadnjih ni bilo rubrike o narodnosti. Toda že ob prvem opisu je bilo v Ljubljani okrog 30.000 južnjakov. Ker množično odhajanje Slovencev v tujino ustvarja praznino doma, se nudi južnjakom priložnost za plasman.

Slovenci naj bi ne bili „nadarjeni“ za kontemplativno življenje. Tako je trdil tudi tako izkušeni poznavalec religioznega življenja med Slovenci, kot je bil dolgoletni lazaristovski vizitator Leopold Smit. Da je bilo pred janzenistovsko-jožefinsko prevzgojo med Slovenci dovolj poklicev za bogomislno življenje, bi kazal hkrati obstoj kar štirih kartuzij na Slovenskem, čeprav je treba upoštevati, da je bilo med njih menihi precej tujcev.

Najstarejša kartuzija na Slovenskem je bila postavljena kmalu po ustanovitvi kartuzijske družine, že 1160. Iz Grande Chartreuse je bil v Žiče (zap. od Konjice) poslan za ustanovitev naselbine — ki je bila prva v deželah nekdanjega nemško-rimskega cesarstva — eden izmed najbolj uglednih kartuzijanov prve generacije Beromund iz rodu cornwaldskih knezov. Kmalu zatem, že 1170 je bil sezidan v Jurjevem dolu ob potoku Gračnici blizu Laškega nov kartuzijski samostan, ki je dobil ime Jurklošter. Še ne čez sto let, 1260, je bila ob vznožju Krasa pri robu Barja, blizu Vrhniške osnovana kartuzija v Bistri. Po teh menihih ima ime Menišija visoka planota ob poti v Cerknico, odkoder je Bistra imela zvezo s svojimi posestvi v Vipavi in Kopru.

Žiče, Jurklošter in Bistra so v kartuzijski organizaciji sestavljali posebno pokrajinsko enoto, ki jo uradni redovni viri imenujejo Slovenija, katera je pripadala lombardski kartuzijski provinci vse do leta 1335, ko je bila priključena nemški. (Nemški viri torej še v visokem srednjem veku poznajo Slovenijo. Dogodek osvetljuje napredovanje germanizacije, vključevanja v nemški kulturni prostor.) Na generalnem kapitlju 1335 je bilo Žičam izročeno nadzorstvo nad kartuzijami v sosednjih deželah. V dobi zapadnega razkola pa je v žički kartuziji bilo središče celega reda. Tretji general, ki je imel sedež v Žičah, je bil Štefan Maconi, rojak in sodelavec sv. Katarine Sienske (umrl v sluhu svetosti 1417).

Z njim je bil prijatelj celjski knez Herman II, ki je dal sredstva za četrto kartuzijo na Slovenskem. Leta 1406 je bil pod vodstvom angleškega arhitekta-kartuzijana Hartmana dozidan samostan v Pleterjih na podnožju Gorjancev (ki so se tedaj imenovali Pleterske gore in obsegali tudi ves današnji Zumberak). Pleterje so bile na udaru martoških in drugih turških krdel iz Bosne in že 1471 porušene, v obnovljeni zidavi pa je mogel samostan kljubovati vsem napadom z juga. Celjani so pospeševali tudi druge kartuzije. Nesrečna Veronika Deseniška je pokopana v Jurkloštru. V 14. in 15. stoletju je bilo pospeševanje kartuzijanov kar moda; vsako večje mesto v Italiji je hotelo imeti svojo kartuzijo.

Kulturno delovanje za kartuzijance nikakor ni bistveno, je le spremni pojav njih liturgičnega in duhovno-teološkega življenja. V drugi polovici 13. stol. je v Žičah brat Filip prosto prepesnil v nad 1200 verzih pobožno pesnitev „Vita B. V. Mariae et Salvatoris rythmica“ v srednjeveško nemško Marijino življenje, ki je bilo v naslednjih dveh vekovih ena najbolj branih knjig. Za cesarja Karla IV je žički prior (1342) Konrad Gemnicensis spesnil himne in druge korne molitve za Prago in Olomuc. Še več pisateljev je bilo v manj premožnem Jurkloštru. Med temi je najbolj pomemben Nikolaj Kempht (umrl 1497; 1447 in 1467-90 prior v J., 1462 v Pleterjah). Napisal je 36 pedagoških, ascetičnih in mističnih del. Velja za katoliškega klasičnega pedagoškega in didaktičnega pisca in je bil prevajan v moderne jezike še v našem času.

Naše kartuzije, ki so stale na meji kristjana, so mnogo trpele od Turkov. Priorja Andreja II. so z več redovniki balkanski roparji mučili do smrti. Biti vedno nared pred sovražnikom seveda ni pospeševalo redovno disciplino. V času protestantske verske revolucije so Pleterje padle v hudo krizo, ki sta jo premagali samo Žiče in Bistra. Jurklošter in Pleterje je papež Klemen VIII. leta 1596 zatrl. Premoženje obeh samostanov je služilo poslej do razpusta družbe v dotacijo jezuitskih kolegijev v Gradcu in Ljubljani. Žiče in Bistra sta postali 1782 skupaj z 21 drugimi kartuzijami žrtev razsvetljenstva Jožefa II. Ob zatoru je šlo v izgubo veliko kulturnih vrednot. Nekateri bivši kartuzijani so kot škofijski duhovniki delovali iz svoje duhovnosti in so posredovali med slovenskim barokom in katoliškim gibanjem 19. stoletja. Tako je bil bivši kartuzijan iz Bistre Sluga edina opora Baragi v težavah, ki jih je moral trpeti od gorenjskih janzenističnih župnikov. Poslednji žički menih pa je umrl 1815 v Rimu, bil je Celjan Zapuške.

Drugod po Evropi so kartuzijske samostane uničile francoska revolucija, napoleonske vojne in nemška sekularizacija. Toda 1816 je bila Grande Chartreuse vzpostavljena in je postala središče kartuzijske obnove. Leta 1901 je Combes z redovniškim zakonom vnovič zatrl samostane na

Francoskem, toda med tem so se utrdile postojanke v drugih državah.

Ko so tekli zadnji meseci, kar je vladal ljubljanski škofiji največji njen pastir po Hrenu, škof Jakob Missia, ki je 1898 odšel v Gorico, so se vršila pogajanja med erarjem in kartuzijanskim redom za Pleterje. Tako je mogel škof Missia, prepričan častivec kontemplativnega življenja, še posredovati. Pleterje so prešle v last kartuzijanov 1899 in čez pet let je škof Jeglič kartuzijo blagoslovil. V letu 1898 so se vrnili v Žitično cistercijani.

PleTERSKO posestvo je bilo izbrano za vnovično naselitev kartuzijanov tudi iz upanja, da bodo slovenske dežele, ki je bilo zanje znano, da dajejo veliko poklicev cerkvi, zagotovile obstoj samostanu. Problem, ki ga je bilo rešiti, je bila ukorenitev nove ustanove v zemlji, ki ji je dala domišče. V bistvu pred istim problemom je stala Žitična in ga sijajno rešila pod vodstvom opata Avgušтина Kostelca, čeprav je treba imeti na umu čisto svojitne okoliščine kartuzij glede na naraščaj. Sprva so bili vsi menihi tujci: Francozi, Švicarji, Nemci. Nekaj časa (1911-12) je v Pleterjah prebival pomembni duhovni pisatelj Dom François de Sales Pollien, ki mu je njegovo najbolj znano delo „La vie intérieure simplifiée“ v prezentaciji P. Tissota najprej izšlo 1918.

V kartuziji, kjer je bilo hkrati največ blizu dvajset duhovnikov s slovesnimi zaobljubami, je dolgo let bil edini Slovec Dom Ferdinand Stadler iz Zarečja. Več Slovencev je vstopilo šele konec tridesetih let (4, med njimi dva mladca). V štiridesetih letih sta se priorju Dom Josipu Leopoldu pridružila še dva Hrvata.

Dokler kartuzija izpolnjuje svoje poslanstvo: Solus Deus queratur in perfecta solitudine, je vir milosti za vsako deželo neglede na to, kakšne narodnosti njeni prebivalci so. Apostolat kartuzijanov je v gojitvi kontemplativnega življenja. Edini njih zunanji apostolat je pisanje duhovne in bogoznanske literature.

Tu pa je narodna pripadnost zelo tehtna. Do res premoljene teologije bomo Slovenci težko kdaj prišli brez teologov, ki živijo iz kontemplacije. Še večja nevarnost kot „racionalizem“ je za slovensko teologijo esteticizem in leporečništvo, ki mu je živi spomenik Stanko Cajncar, po milosti partije kar samo dedni dekan fakultete v Ljubljani. Edini prispevek Slovencev iz Pleterij k slovenski teološki literaturi je prevod Pollienovega delca „La vie contemplative et son rôle apostolique“, ki je izšlo 1944. Med pleterskimi kartuzijani od drugod je bil izveden teolog Dom Louis de Massiac (umrl 1956 v firenški kartuziji), enkrat je (z latinsko razpravo o relikviji sv. Krvi, ki jo kartuzija hrani) sodeloval v Lukmanovem Bogoslovnem vestniku.

Usodno pa je postalo za kartuzijo Pleterje, da je njihov prior Dom Josip Edgar Leopold začel namesto kontemplacije gojiti kontestacijo. Po rodu Zagrebčan je bil v Germaniku mlajši tovariš F. Lukmanu in I. Arnejcu. Iz pohrvačene nemške graničarske rodbine se je kmalu predal strossmayerskemu jugoslavizmu. Dogodki ob beatifikaciji jezuitskega mučenca Marka Križevčana, ki so si ga lastili tudi Madžari, so pustili v mladem Hrvatu psihični travma, ki je ostal izvir nekemu antirinskemu kompleksu. V Zagrebu je pripadal cerkveni opoziciji, posebno zoper nadškofa Bauerja. Ko je vstopil v Pleterje, so ga kmalu izbrali za priorja, ker ga je francosko vodstvo reda imelo kot „jugoslovana“ za domačina. V imenu neke spiritualnosti se ni branil še naprej kritizirati uradno cerkev, to pot na Slovenskem, kljub temu, da je bil v deželi gost. Med vojsko se je šel partizanščino in skupaj z D. Nikolajem služil partizanom za kurirja in propagandista v Rimu. Sam je to svojo „dejavnost“ popisal v spisovanju „Partizani in kartuzija Pleterje“. Tito mu je toliko zaupal, da ga je po zaporu Stepinca nameral postaviti za nadškofa v Zagrebu. Medtem so mu menihi neslovenskega rodu odšli v svoje domovine, tako da je še laže nadaljeval svojo „politiko“. Na generalnih kapitljih, ki se vrše pri kartuzijancih vsake dve leti, je zagovarjal svoje delo s tem, da „rešuje, kar se rešiti da“. Drugi priorji so mu zlahka odgovarjali, da ne bo rešil niti kartuzije same, ki je vedno bolj tonila v oddaljevanju od redovnega pravila. Da so razni Titi, Marinki in drugi pripadniki „vrhuške“ stalni gostje priorjevih ribjih pojedini, je rekovno vsaj v dvajsetih kartuzijah sveta. Nazadnje je red terjal, da se kartuzija v Pleterjih razpusti.

Tako ni kartuzija v Pleterjih doživela niti stoletnice po svoji obnovi. Razpust je simptomatične vrednosti, primer notranje ogroženosti slovenske cerkve, vabilo k dvomu ob vse preveč bučnem poudarjanju prenove v domovini, posebno, kadar take trditve spremlja meakulistično vekoslovje o krivdah slovenskega katolicizma, kakor ga je bilo poleti slišati v Dragi.

D. F.

MNACKO MED EMIGRANTI

Ladislav Mnacko je konec oktobra izdal na Dunaju novo knjigo *Sedma noč*. Delo pomeni pisateljevo slovo svojim in svojih rojakov sanjam. Ko je predstavil to svoje zadnje delo, je Mnacko sam izjavil: „S to knjigo sem si zaprl pot vrnitve v domovino. To je moja usoda, ki pa vendar ni interesantna. Nisem hotel postati emigrant in vendar sem.“ Mnacko trdi, da je Českoslovaška že 1948 izgubila možnost, da bi dala življenje komunizmu, ki bi bil v prid ljudstvu in ne zoper ljudstvo, ki se ne bi opiral na teror. Še vedno se ima za komunista, čeprav prizna, da ni nobenega primera komunizma, kakor si ga predstavlja on. Z bolečino ugotavlja: „Ob napadu na Českoslovaško je umrla vzajemnost med narodi.“ Po mnenju Mnacka Dubček ne bo zmogel odpora. Prišli bodo še bolj trdi časi, ko bodo Sovjeti zahtevali, da zapre več voditeljev, in tedaj bo Dubček moral odstopiti. S tem bodo Rusi uspeli, da bo konec legende o Dubčku.

TRDA ZIMA V JUGOVZHODNI EVROPI

Veliko diplomatov pri Združenih narodih predvideva zelo trdo zimo v vsej podonavski in balkanski Evropi. Tako je ugotovil 28. oktobra Mondov dopisnik pri ZN Philippe Ben, ki je v letošnjem visokem poletju na temelju izjav v istem krogu napovedal „vročo jesen“, kot je s sovjetskim vdorom v ČSR postala resnica.

Kljub odhodu mnogo čet Varšavskega pakta iz ČSR, je položaj v srednji in jugovzhodni Evropi še vedno zelo napet. Simptomatično je, da so romunski voditelji, ki so po podpisu dogovorov med Prago in Moskvo dalj časa prenehali z obtožbami Sovjetske zveze, vnovič začeli čisto jasno govoriti o „nedopustnih pritiskih“, o „vmešavanjih v notranje zadeve“, o „kršitvi suverenosti narodov“. Pravijo da se Romuni boje, da bi Moskva zahtevala, naj pristanejo v nastanitev sovjetskih čet — to so v ČSR dosegli šele po vdoru v avgustu — v deželi, iz katere so te odšle pred desetimi leti.

Jugoslovanski delegati pri ZN poskušajo prepričati zastopnike mnogih držav, ki z njimi zelo iščejo stikov, da je Albanija prihodnji cilj sovjetske akcije. Kroženje petdesetih ruskih ladij v Sredozemskem morju Jugoslovani spravljajo v zvezo z ruskim načrtom glede na Albanijo. Iz enkrat zasledene Albanije, se bojijo, da bi Rusija naredila mostišče za nastop v rešitev socializma v socialistični Jugoslaviji.

Nekateri vežejo navzočnost ruskega ladjevja v Sredozemlju na izraelsko-arabski spor, toda brez izjeme pa mislijo vsi diplomati, da ima morebitna sovjetska pobuda na Balkanu ali v Srednjem Vzhodu vsekakor ta cilj: izločitev amerikanstva vpliva iz tega področja.

Značilno je tudi, da Rusija in njeni zavezniki niso sprejeli romunske ponudbe za posredovanje pri obnovi dialoga z zapadnim svetom. To bi gotovo zmanjšalo napetost v predelu, ki je postal eden najbolj nevtralnega na svetu.

RESTALINIZACIJA KULTURE

Več znamenj kaže, da se vedno bolj gosti težko ozračje ideološke budnosti v ruskem kulturnem življenju.

Sovjetskaja Rusija je 22. oktobra objavila poročilo o plenumu kulturnih delavcev okraja Sverdlovsk v Moskvi. V tem okraju sredi moskovskega vele mesta se nahaja večina gledališč in več uredništev. Plenum je v svojih sklepih osvojil ostro kritiko sporeda v več gledališčih, ki ne dajejo dovolj predstav o „sovjetskem delavskem razredu in njega junaških dovršitvah“. Tudi operete in otroške predstave imajo premalo ideološke vsebine. Reviji Novij Mir plenum očita, da je preveč tolerantna do ideološko zmotnih del. Zgrešena stališča oponaša tudi reviji Teatr in Institut za zgodovino umetnosti. Celo Literaturnaja Gazeta, stara trdnjava stalinistov, ni brez krivde: priobčila je namreč sestavek, kjer avtor piše „o dobrem neupoštevanje razredni vidik“. Plenum poziva različne organizacije kulturnih delavcev, naj vnovič uveljavijo marksizem-leninizem v slovestvu in umetnosti.

Literaturnaja Gazeta 23. oktobra obsoja manifest, ki ga je v obrambo čeških in slovaških pisateljev izdalo Tajništvo Evropskega pisateljskega občestva. Rуска sekcijska organizacija je označila pozive na pomoč pisateljem Češke in Slovaške za „abotne“ in izjavila: „Ta dokument je naperjen zoper normalizacijo. Bratovsko prijateljstvo med sovjetskimi, češkimi ter slovaškimi pisatelji je utemeljeno na zvestobi socialističnim načelom, zatorej označujemo vmešavanje avtorjev dokumenta v naše razmere za neznosno.“ Proti socialistični izrodki proti skupinam pisateljev, ki so člani

Evropskega pisateljskega občestva (COMES), stavišajo pod vprašanje našo prisotnost v občestvu.“

Ista številka LG prinaša tudi „odprto pismo“ nekaterih sovjetskih pisateljev svojim češkim in slovaškim tovarišem. Pismo obžaluje, da ti niso videli nevarnosti kontrarevolucije, naglašajo „laž imperialistov“, ki trdijo, da sovjetski pisatelji zavračajo liberalni razvoj po januarju. Napada tiste, ki se zavzemajo za „nov vzorec“ socializma, ki „so preganjali komuniste, ki so hoteli otemneti dvajset let socialističnega razmaha v Českoslovaški in podreti prijateljstvo med ljudstvi“. „Ali ni so v znamenju demokracije teroristi spravljali v strah in grozo poštene ljudi?“ Sovjetski pisci izražajo upanje, da bodo njih češki in slovaški tovariši prispevali k popolnemu izpolnjevanju moskovskih dogovorov in bodo pomagali tistim, ki jih je zmedla sovražna propaganda.

Med podpisniki tega „odprtega pisma“ so poleg raznih drugovrstnikov prepričani stalinisti kakor Solohov, Gribočev, Kornejčuk, Markov, Surkov; oportunisti kakor Fedin, Sobolev, Tihonos; literaturni aparatčiki kakor Čajkovskij, Mihalkov. Spricho tihe opozicije večine ruskih pisateljev zoper vojaški poseg, so se režimovci morali zadovoljiti z obliko „odprtega pisma“, ki obvezuje samo nje same. Da bi pisateljska zveza izdala javno izjavo, ki bi izražala stališče vseh, pač ni bilo upati. Vendar se zdi, da je pritisk na pisatelje le povzročil že nekaj rezultatov. Po 21. oktobru je samo Solohov javno nastopil za vkorakanje v ČSR.

STALIN OB NEMŠKEM NAPADU

Z odobritvijo vseh pristojnih uradov je 1965 v Moskvi izšla knjiga Aleksandra Nikriča o Stalinovem uboju rdeče armade 22. junija 1941. Že naslednje leto — o tem je Glas svoj čas poročal — je bil avtor, ki je bil član partije in raziskovalec v zgodovinskem inštitutu akademije znanosti poklican na odgovor pred sejo Instituta za marksizem-leninizem. Lani je bil Nikrič izključen iz partije in njegova knjiga je zginila iz knjižnic in knjigarn. Pred kratkim je pri Grassetu izšla v francoskem prevodu, ki so mu priloženi vsi dokumenti Nikričevega primera.

Iz Nikričevega dokumentiranega in nadrobnega opisa, kako se je Stalin zadržal na predvečer nemškega vdora v Rusijo, je razvidno, da „genialni strateg“ ni čisto nič sprejemel položaja. Čeprav je bil naravnost zasut z obvestili obveščevalnih služb o koncentracijah nemških krdel na mejah, o kršitvah sovjetskega zračnega prostora, o sabotažnih akcijah, je vse to trmoglavno imel za nasledke „provokacij“ s strani nemške „vojaške klike“, ki je nasprotna Hitlerju, do katerega je imel Stalin popolno zaupanje. Šel je tako daleč, da celo v času, ko je že ves svet čakal, da vsak čas Nemci preidejo v napad, ni dal povelja za pripravljenost; ko pa so se sovražnosti že začele, je četam dovolil samo ogledne premike in so to le 60 km znotraj nemškega ozemlja. Šele zvečer po občem napadu, ki se je začel ob tričetrt na štiri zjutraj 22. junija, je dobila ruska vojska povelje za protinapad. Opoldne isti dan je po Stalinovi krivdi ruska zračna sila izgubila že 1200 letal, od teh jih je bilo 800 uničenih na tleh. Nemci so toliko laže napredovali, ker niti mostovi niso bili porušeni.

Prav do zadnje minute je Stalin, ki je najprej računal z dolgotrajno vojsko na zapadu, potem pa na dolgo časa trajajoče bojevanje na Balkanu upal na čudež, kakor ugotavlja Nikrič, pač zadnji faktor v računih marksista-leninista. Po Nikričevem mnenju je tako zadržanje razumljivo samo v zvezi s Stalinovim shematičnim gledanjem na zunanji svet, ki je o njem mogel soditi samo po informacijah, ki jih je dobival ali še bolje, ki jih je „želel dobivati“. Velika Britanija je Stalinu bila vedno sovražnik št. 1 Sovjetije, v opozorilih Londona na priprave za nemški napad je sumil vijugast manevar, ki naj sproži vojsko med podpisnikoma pakta v avgustu 1939. Beg Rudolfa Hessa v maju 1941 ga je še bolj potrdil o skorajšnji nemško-angleški spravi, usmerjeni zoper Rusijo.

Sicer ostaja Nikričev pogum omejen na konformizem s hruščevsko linijo. Nič ne dvomi o legitimnosti pakta Stalin-Ribbentrop ali napada na Finsko, trdi tudi, da je bila priključitev baltskih dežel Sovjetiji v skladu z voljo baltičkih narodov. Kako je Molotov konec 1940 v Berlinu v Stalinovemu imenu sprejel Hitlerjev predlog o delitvi sveta, sploh molči.

Sankeije zoper Nikriča so bile sklenjene dobro leto pred sovjetsko invazijo v ČSR. Tisti, ki so verovali v destalinizacijo, bi mogli take dogodke premisliti kot „znamenje časa“. Sicer pa komunizem mora ljudstvu skrivati resnico!

Ves čas po vkorakanju čet varšavskega pakta v češko-slovaško, ki je med jugopartijskimi voditelji povzročilo pravi preplah, je jugoslovanska partija naglašala pripravljenost jugoslovanskih komunistov, da se bodo brez izjeme vsi borili zoper rusko-bulgarsko-madžarski vdor, ki je grozil. Posebno pred tuji so poskušali zanikati obstoj sovjetskih privržencev v svojih vrstah. Vendar je Stjepan Ivčić, predsednik Socialistične zveze Hrvatske, na seji predsedstva in izvršilnega odbora te podkomunistične organizacije,

ki je bila sklicana takoj po vdoru v ČSR, moral priznati, da „neki sovražni elementi in skupine“ propagirajo trditve, da „bi vsi Jugoslovani morali narediti sklepe, ki sledijo iz razdelitve sveta v vplivnostne sfere“, zato pa, da „da bi bilo v primeru, če mora kdo okupirati Jugoslavijo, bolje, da to store Rusi in ne Amerikanci“. Ivčić je tudi povedal, da ti elementi trdijo: „Misel, da je mogoče upirati se morebitnemu napadu, je utvara, kajti Jugoslavija je majhna dežela in je zato bolje, ne izzivati Sovjetske zveze.“

VIDE TOMŠIČ POJMOVNA SKUHA

O gospe Vidi Tomšič nekaterniki — ki se jih pa zelo lahko da glede na skupino individualizirati — širijo glas, da je slovensko, celo državno-slovensko usmerjena. Kako je s tem „slovenstvom“, se zelo razločno vidi iz izjave, ki jo je izrekla ljubljanski partijski reviji: „Teorija in praksa“ (Borba 18. 5. 68.).

Vida Tomšič, ta čas predsednik sveta ljudstev (Veča naroda Savezne skupščine) v Beogradu — je namreč razglasila, da jugoslovanskemu komunizmu „ne ustreza noben „terminus“, se pravi znanpa konfederacija“, kajti „Socialistična federativna republika Jugoslavija je socialistična zvezna država samoupravnih republik, ki imajo svojo državnost, in zveza (federacija) delavnih ljudi“.

Nato je iz svoje „teorije“ za prakso partije opredelila to „smernico“: „V razvoju samoupravljanja država odmiri, pri tem pa funkcij in državnih organov zvezne države ne smejo zamenjati identični državni organi republik, temveč razvoj vseh materialnih in kulturnih potencialov samoupravljanja, kar mora tudi republiko presnovati v samoupravno skupnost, ne pa zvezni etatizem zamenjati z republiškim.“

Gotovo jugoslovanskim komunistom ne ustreja noben terminus, se pravi znanstveno definiran strokovni izraz pravne teorije, njim more koristiti namreč le miseln zmeda, tej pa morejo v lekričnih glavah služiti celo tako neprebavljive pojmovne skuhe, kakor jih zna pripravljati gospa Vida Tomšič, v tem zvešta hčerka „jugoslovansko usmerjenega“ Edvarda Kardelja.

Koristijo komunistični tiraniji v Sloveniji tudi tisti pridigarji „razvojnosti“ k pluralistični konfederaciji, ki partijski kuhinji iz zamejstva dobavljajo material za lomljenje odpora v emigraciji. Da je „samoupravljanje“ tudi pot za raznarodovanje narodov, ki žive v obroču Jugoslavije, je Glas že večkrat opozarjal.

PRAVOVERNOST KREMLJEVSTVA

Švicarski pisatelj in dramatik Max Frisch je sprejel vabilo pisateljskega kluba v Zürichu in govoril na protestnem zborovanju proti sovjetski invaziji češko-slovaške. Za njim sta govorila še Günter Grass in Friedrich Dürrenmatt, pisatelj Henrik Boell pa je poslal pismen pozdrav in izjavo solidarnosti z vsemi, k sovjetje obsojajo. Prvi je govoril Frisch in presenetil občinstvo z novo oznako nove vrste komunizma, ki se imenuje kremelevstvo. Pripovedoval je, kaj je videl v Moskvi in ostalih krajih Rusije med dvema potovanjema v letu 1966 in 1968. Vsekakor je sovjetski socializem

znal dvigniti življenjsko raven prebivalstva, toda za ceno popolnega razoschljenja vseh in vsakogar. Ljudje hladno sprejemajo, kar jim oblasti dajejo, toda odpovedati so se morali lastni presoji in razmišljanju. Bil je po raznih ustanovah in uradih in opazoval: *Nikdo nič ne misli s svojo glavo*: Vse čaka navodil in interpretacij iz Kremlija. Vodilni člani vlade in visoki uradniki so mu kar odkrito priznavali, da ima Kremelj vedno prav in da je torej socializem možen samo tam, kjer se ljudje odpovedo lastni svobodi! Za kos kruha se mora človek tedaj odpovedati glavni značilnosti svoje človečnosti! Bil je v Moskvi ko so sovjetske čete vkorakale v Prago. Obiskal je visokega uradnika, ki mu je izjavil: „Če vlada pravi, da so naše sovjetske čete šle v ČSR zatret protirevolucijo, tedaj je res, da mora tam biti protirevolucionarno gibanje, nevarno socializmu...“ Toda Frisch je vzkliknil: „Nikjer ne more biti ustvarjenega nič pravega, kjer ni svobode in zato je laž, kar sovjeti govore o svojih razlogih za zasedbo češko-slovaške.“ — Govoril je tudi o doždevnih ali celo pravih napredkih v socialnem položaju, toda vse to ni nič v primeru z vrednostjo svobode.

KNJIŽNE NOVOSTI V LJUBLJANI

Državna založba je objavila v Ljubljani spored treh knjižnih zbirk za leto 1968/69. Pod naslovom *izvirna dela* bodo izdali najprej *Krajevni leksikon Slovenije* in sicer bo I. knjiga obsegala zahodni del Slovenije. Priloženi bodo tudi narodni zemljevidi vseh občin. Knjiga bo obsegala 490 strani in bo nje cena 1200 Ndin v polusnju. Po dolgem času bo izšlo delo pisatelja *Lojzeta Kovačiča* (pisatelj je bil obsojen na smrt) Deček in smrt. Napoved pravi, da je Lojze Kovačič v povojni književnosti ena najbolj značilnih in samosvojih osebnosti. Njegov novi roman Deček in smrt je intimni monolog oziroma psihološko prepričljivo in sugestivno delo. Obseg 372 str., cena pa broš. 40 Ndin. — V veliki zbirki „Zbranih del slovenskih pisateljev in pesnikov“ bo izšla IV. knjiga Zbranega dela *Otona Župančiča*. Knjigo sta uredila *Josip Vidmar* in *Jože Mahnič*. Obseg 459 str. in cena v polplatnu 56 Ndin. *France Filipič* je napisal izvirno delo o bojih med revolucijo in sicer pod naslovom Pohorski bataljon. Obseg 724 str., cena v pl. 90 Ndin. — Med izvirna dela so prišteli tudi obe knjigi Pedagogike (prva obsega 592 str. in druga 564 str). Ta *Pedagogika* je nekaka antologija vseh spisov vodilnih jugoslovanskih pedagogov in je cena obeh v platnu 112 Ndin. — *Za družino in dom* je naslov podobni zbirki vseh spisov in nasvetov za vse, kar zadeva dom v našem času in naj olajša bitje in žitje pod isto streho. Knjiga je napisana v leksikalnem zajemu in

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

TISKA SE:
Milena Šoukal
PESMI

MEDDOBJE
X, 4 - 6

ima 888 strani s 770 reprodukcijami. Cena v pl. 100 Ndin.

Druga zbirka ima naslov *Svetovni klasi*. Na prvem mestu je seveda *Dostojevski* in sicer bo izšla nova izdaja romana *Bratje Karamazovi*, I. in II. del. Zanimanje za dela Dostojevskega narašča in so vse izdaje že razprodane. Nova izdaja v dveh knjigah bo obsegala 924 strani in bo cena v pl. 140 Ndin. —

• Umrl je v Ljubljani arhitekt France Tomažič. Bil je eden izmed prvih absolventov Plečnikove šole, saj je v pičlih štirih letih kljub zahrbtni bolezni z neverjetno vztrajnostjo in voljo končal fakulteto. Nato je prevzel mesto asistenta pri mojstru Plečniku in z veliko natančnostjo ter vestnostjo izpolnjeval voljo svojega mentorja.

OPERNA SEZONA V MARIBORU

Nova sezona Mariborske opere se je začela v prvi polovici oktobra. Znova so naštudirali Puccinijevo „Manon“. Dirigiral je B. Švara, debutiral pa je novosadski basist Josef Fajk. Sledila je Cimarosova komedija „Tajni zakon“. Sredi decembra bodo uprizorili Verdijev „Ples v maskah“, ki mu bosta sledila Rossinijev „Seviljski brivec“ in Foersterjev „Gorenjski slavček“. Januarja bo pa mariborska premiera opere „Šentflorjanci“, ki jo je po istoimenski Cankarjevi farski komponiral hrvaški skladatelj Dragutin Savin. Savin je dirigent opere v Osijeku. Odkupili so novo opero ameriškega komponista Robert Kurka „Dobri vojak Švejk“. Na sporedu bodo tudi Offenbachove „Hoffmanove pravljice“. Letošnjo sezono bodo namenili tudi mladini, organizirali pa bodo tudi obisk raznih šol iz mariborske okolice.

• Nuernberg bo proslavil petstoletnico rojstva Albrehta Duererja. Proslava bo leta 1971. Ob tej priliki bosta v Nuernbergu dve razstavi in bosta trajali kar skozi celo leto. Podali bodo pregled del tega nemškega umetnika iz renesančne dobe.